

Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Λυκείου

Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Θρησκεία & σύγχρονος άνθρωπος

Προτεινόμενο Υλικό

για την επεξεργασία των Θεματικών Ενοτήτων

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1: ΑΝΘΡΩΠΟΣ/ΠΡΟΣΩΠΟ

ΘΕ 1.1 Αναζήτηση του Θεού

Βιώνοντας:

«Μουσική δραστηριότητα-συμπλήρωση κενών»

1. Τραγούδι: Ο Προσκυνητής

Μουσική και σίχοι: Αλκίνοος Ιωαννίδης

Άλμπουμ: Οι περιπέτειες ενός Προσκυνητή

Άσκηση συμπλήρωσης κενών

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

ταξίδι - ψυχή μου - κάποιος – τάματα (2) - προσευχή - έρωτας - αγάπη

Τα βουνά περνάω και τις θάλασσες περνώ

κάποιον αγαπάω

Δυο ευχές κρατάω και δύο _____ κρατώ

περπατώ και πάω

Κάποιος είπε πως η _____ σ' ένα αστέρι κατοικεί

αύριο βράδυ θα 'μαι εκεί

Κάποιος είπε πως ο _____ για μια στιγμή κρατά

αύριο βράδυ θα 'ναι αργά

Στα πουλιά μιλάω και στα δέντρα τραγουδώ

κάποιον αγαπάω

Κι όταν τραγουδάω προσευχές παραμιλώ

περπατώ και πάω

_____ είπε πως ο δρόμος είναι η φλέβα της φωτιάς

ψυχή μου πάντα να κυλάς

Κάποιος είπε πως _____ είναι μόνο η προσευχή

καρδιά μου να είσαι ζωντανή

Τα βουνά περνάω και τις θάλασσες περνώ

κάποιον αγαπάω

Δυο ευχές κρατάω και δύο _____ κρατώ

περπατώ και πάω

Κάποιος είπε πως η αγάπη σ' ένα αστέρι κατοικεί

αύριο βράδυ θα 'μαι εκεί

Κάποιος είπε πως ο έρωτας για μια στιγμή κρατά

αύριο βράδυ θα 'ναι αργά

Στα πουλιά μιλάω και στα δέντρα τραγουδώ

κάποιον αγαπάω

Κι όταν τραγουδάω προσευχές παραμιλώ
περπατώ και πάω

Κάποιος είπε πως ο δρόμος είναι η φλέβα της φωτιάς
_____ πάντα να κυλάς
Κάποιος είπε πως ταξίδι είναι μόνο η _____
καρδιά μου να είσαι ζωντανή

Πρωτότυπο

Τα βουνά περνάω και τις θάλασσες περνώ
κάποιον αγαπάω
Δυο ευχές κρατάω και δύο τάματα κρατώ
περπατώ και πάω

Κάποιος είπε πως η αγάπη σ' ένα αστέρι κατοικεί
αύριο βράδυ θα 'μαι εκεί
Κάποιος είπε πως ο έρωτας για μια στιγμή κρατά
αύριο βράδυ θα 'ναι αργά

Στα πουλιά μιλάω και στα δέντρα τραγουδώ
κάποιον αγαπάω
Κι όταν τραγουδάω προσευχές παραμιλώ
περπατώ και πάω

Κάποιος είπε πως ο δρόμος είναι η φλέβα της φωτιάς
ψυχή μου πάντα να κυλάς
Κάποιος είπε πως ταξίδι είναι μόνο η προσευχή
καρδιά μου να είσαι ζωντανή

Νοηματοδοτώντας:

«**Με αφορμή ένα τραγούδι**».

1. Τραγούδι: «**One of us**» (Ένας από μας) (1995)

Καλλιτέχνης: Joan Osborne

Στιχουργός: Eric Bazilian

If God had a name, what would it be? And would you call it to his face, If you were faced with Him in all His glory? What would you ask if you had just one question?	Εάν ο Θεός είχε όνομα ποιο θα ήταν αυτό; Και θα τον αποκαλούσες με αυτό στο πρόσωπο του; Αν ήσουν αντιμέτωπος με αυτόν σε όλη τη δόξα του, Τι θα ζητούσες, αν είχες μόνο μία ερώτηση;
And yeah, yeah, God is great Yeah, yeah, God is good Yeah, yeah, yeah, yeah, yeah What if God was one of us?	Και ναι, ναι, ο Θεός είναι μεγάλος Ναι, ναι, ο Θεός είναι καλός ναι, ναι, ναι, ναι, ναι Τι κι αν ο Θεός ήταν ένας από μας;

<p>Just a slob like one of us? Just a stranger on the bus Trying to make His way home?</p> <p>If God had a face, what would it look like?</p> <p>And would you want to see If seeing meant that you would have to believe In things like Heaven and in Jesus and the saints And all the prophets? And...</p> <p>Yeah, yeah, God is great Yeah, yeah,...</p> <p>Tryin' to make his way home Back up to heaven all alone Nobody callin' on the phone 'Cept for the Pope maybe in Rome</p> <p>Yeah, yeah God is great Yeah, yeah God is good Yeah, yeah, yeah, yeah, yeah</p> <p>What if God was one of us? Just a slob like one of us Just a stranger on the bus Trying to make his way home Like a holy rolling stone Back up to heaven all alone Just tryin' to make his way home</p> <p>Nobody callin' on the phone 'Cept for the Pope maybe in Rome</p>	<p>Απλώς ένας ακάθαρτος σαν εμάς Απλώς ένας άγνωστος στο λεωφορείο που προσπαθεί να βρει τον δρόμο Του για το σπίτι;</p> <p>Αν ο Θεός είχε ένα πρόσωπο, πως θα μπορούσε να μοιάζει; Και θα ήθελες να δεις, εάν το να το δεις σήμαινε πως θα έπρεπε να πιστέψεις σε πράγματα όπως ο παράδεισος και ο Ιησούς και οι άγιοι και όλοι οι προφήτες; Και...</p> <p>Και ναι, ναι, ο Θεός είναι μεγάλος Ναι, ναι, ...</p> <p>Προσπαθώντας να βρει το δρόμο για το σπίτι Του Πίσω στον Ουρανό ολομόναχος Κανείς να μην καλεί στο τηλέφωνο Εκτός ίσως από τον Πάπα της Ρώμης</p> <p>Και ναι, ναι, ο Θεός είναι μεγάλος Ναι, ναι, ο Θεός είναι καλός ναι, ναι, ναι, ναι, ναι</p> <p>Τι κι αν ο Θεός ήταν ένας από μάς ; Απλώς ένας ακάθαρτος σαν εμάς Απλώς ένας άγνωστος στο λεωφορείο που προσπαθεί να πάει σπίτι; Σαν έναν ιερό βράχο που κινείται Πίσω στον Ουρανό ολομόναχος</p> <p>Απλά προσπαθώντας να βρει το δρόμο για το σπίτι Του Κανείς δεν καλεί στο τηλέφωνο Εκτός από τον Πάπα ίσως στην Ρώμη</p>
---	--

[Η μετάφραση των στίχων από το ιστολόγιο «Θρησκευτικά και μουσική» του θεολόγου Γιάννη Μπάλτου: <http://samakos9.blogspot.gr/search/label/%CE%98%CE%95%CE%9F%CE%A3>, 7.9.2016]

Αναλύοντας:

«Ομαδοσυνεργασία: Επ' αυτού θα είχα να πω...»

1. Η καθολικότητα του φαινομένου της θρησκείας και η πραγματικότητα του θρησκευτικού βιώματος

Η θρησκεία είναι «φαινόμενο καθολικό» όπως διαπιστώνεται από την ανθρωπολογία, την ιστορία και τη ψυχολογία. Είναι συνάμα το περιεκτικότερο και το πολυπλοκότερο φαινόμενο και αναβλύζει «από τα εσώτερα και μη δεκτικά λόγου

βάθη της ανθρώπινης ψυχής». Αυτό σημαίνει ότι ο άνθρωπος είναι «ον θρησκευτικόν». Είναι «homo religiosus» ... όλοι οι λαοί της γης, ακόμα και οι άγριες και καννιβαλικές φυλές έχουν ζωή θρησκευτική. Γονατίζουν έστω μπροστά σε κάποιο ξόανο ή φετίχ που δείχνει ότι η ιδέα του Θεού είναι έμφυτη σε όλους. Η θρησκεία λοιπόν σαν ένα πανανθρώπινο φαινόμενο αφορά σε κάθε άνθρωπο ιδιαίτερα και μπορεί η θρησκευτική του ζωή να ερευνηθεί από ψυχολογική άποψη ... χωρίς να δοθεί καμία ετυμολογία για το κύρος των πεποιθήσεων του και την ατομική και συλλογική έκφρασή τους. ...Ο (πολωνός εθνολόγος και ανθρωπολόγος) Bronislaw Malinowski λέει ότι «Η θρησκεία είναι ένα δύσκολο και απρόσιτο θέμα μελέτης... Δεν είναι εύκολο ν' ανατέμνουμε με το ψυχρό νυστέρι της λογικής ό, τι μπορούμε να δεχθούμε μονάχα με πλήρη παράδοση της καρδιάς. Φαίνεται αδύνατο ν' αντιληφθούμε με τον λόγο εκείνο που περιβάλλει η ανθρωπότητα με αγάπη και ύψιστη σοφία».

Ό,τι λέει ο Malinowski για τη θρησκεία γενικά ισχύει φυσικά και για τον Θεό, και μάλιστα πολύ περισσότερο γι' Αυτόν, που ως αντικείμενο της θρησκείας είναι απρόσιτος στο ανθρώπινο λογικό παρά την προσπάθεια της λεγόμενης φυσικής ή φιλοσοφικής θεολογίας για μια λογική προσέγγιση του Θεού με τις γνωστές αποδείξεις (κοσμολογική, τελεολογική, οντολογική). Ο Θεός δεν είναι αντικείμενο του ορθού λόγου αλλά της καρδιάς η οποία, σύμφωνα με τον Pascal «έχει τη λογική της που η λογική δεν την γνωρίζει καθόλου». Όχι ο νους αλλά η καρδιά αισθάνεται τον Θεό».

Μακράκης, Μ. Κ. (1999). *Ψυχολογία της θρησκείας*. Αθήνα: Αρμός. σελ. 73-75.

2. Ο Χριστός φιλόσοφος

(Στην ερώτηση της Σαμαρείτισσας, πού πρέπει να λατρεύουμε τον Θεό; ποια είναι η αυθεντική λατρεία; πού βρίσκεται η θρησκευτική αλήθεια;) ο Ιησούς της δηλώνει: «Πίστεψέ με, γυναίκα, είναι κοντά ο καιρός που δεν θα λατρεύετε τον Πατέρα ούτε σ' αυτό το βουνό ούτε στα Ιεροσόλυμα». Και προσθέτει αμέσως: «Είναι όμως κοντά ο καιρός, ήρθε κιόλας, που οι πραγματικοί λάτρες θα λατρεύσουν τον Πατέρα με τη δύναμη του Πνεύματος, που αποκαλύπτει την αλήθεια. ...Αυτός ο λόγος έχει μια βαθύτερη σημασία. Γιατί η Ιερουσαλήμ και το όρος της Σαμάρειας δεν είναι απλώς τόποι λατρείας. Είναι τα κέντρα της ιουδαϊκής θρησκείας και εκείνης των Σαμαρειτών. Μιλώντας για την Ιερουσαλήμ και το όρος η γυναίκα αυτή αναρωτιέται ποια είναι η αληθινή θρησκεία. Ο Ιησούς της απαντά: καμία.

Προτού συνεχίσει, φροντίζει εντούτοις να διευκρινίσει ότι οι Ιουδαίοι έχουν μια ανωτερότητα σε σχέση με τους Σαμαρείτες: η αποκάλυψη που έλαβαν ήταν πληρέστερη, γεγονός που τους προσφέρει μια καλύτερη γνώση του Θεού: «Εμείς λατρεύουμε αυτό που γνωρίζουμε, διότι η σωτηρία προέρχεται από τους Ιουδαίους». Τι σημαίνει αυτό; Ότι πριν την έλευση του Χριστού, όλες οι θρησκείες δεν έχουν το ίδιο επίπεδο γνώσης του Θεού ή του Απόλυτου, αλλά ότι όλες τείνουν προς τη σχέση με το Άρρητο. Η λατρεία-δηλαδή η βασική θρησκευτική συμπεριφορά- είναι παντού η ίδια, ακόμη και αν ορισμένες θρησκευτικές κουλτούρες εμβαθύνουν περισσότερο από άλλες στη γνώση και την εξήγηση του Θεού ή του θείου. Οι Ιουδαίοι έλαβαν την έσχατη αποκάλυψη του μυστηρίου του Θεού, αλλά παρά ταύτα οι Σαμαρείτες λατρεύουν με σωστό τρόπο τον ίδιο τον Θεό.

Αυτά είναι και σήμερα τα λόγια που χρησιμοποιούν οι περισσότεροι θρησκευτικοί θεσμοί, οι οποίοι παραδέχονται ότι όλες οι μεγάλες θρησκείες είναι νόμιμες, ενώ παράλληλα καθεμία από αυτές είναι πεπεισμένη ότι είναι λίγο- ή πολύ- ανώτερη από τις άλλες. Χωρίς να είναι το ίδιο αδιάλλακτες όπως ήταν στο παρελθόν, είναι πεπεισμένες, όπως και ένας μεγάλος αριθμός των πιστών τους, ότι έχουν κάτι παραπάνω, ότι είναι ο τόπος συνάντησης του ανθρώπου με τον θεό, ότι κατέχουν το *pec plus ultra* της θείας Αποκάλυψης (ιουδαϊσμός, χριστιανισμός, ισλάμ) ή της γνώσης του Απόλυτου (βουδισμός, ινδουισμός, ταοϊσμός). Ο Ιησούς θα μπορούσε να είχε μείνει σε αυτό το σημείο με τη Σαμαρείτισσα. ... (Όμως) κάνει ένα εκπληκτικό βήμα σε σχέση με την ιστορία των θρησκειών. Τα λόγια που βάζει ο Ιωάννης στα χείλη του Χριστού σημαίνουν ότι στο εξής καμία θρησκεία δεν είναι ανώτερη από μια άλλη μπροστά στον Θεό. Δεν έχει σημασία αν είσαι Ιουδαίος ή Σαμαρείτης (θα μπορούσαμε σήμερα να προσθέσουμε χριστιανός, ινδουιστής, βουδιστής ή μουσουλμάνος) εφόσον, πέρα από την ποικιλομορφία των θρησκειών, αυτό που μετράει είναι η αλήθεια της ιδιαίτερης σχέσης με τον Θεό. Ο Ιησούς διαλύει τη θρησκευτική αποκλειστικότητα και υπονομεύει τον νομιμοποιητικό λόγο όλων των θρησκευτικών παραδόσεων: την αξίωσή τους να είναι το κέντρο, η υποχρεωτική οδός για τη σωτηρία. Ο Ιησούς θέλει να βοηθήσει τον άνθρωπο να ξεπεράσει την εξωτερική θρησκεία... (χωρίς) να αμφισβητεί τη θρησκευτική συμπεριφορά, την επικεντρώνει όμως στα ουσιώδη (σε μία λατρεία «εν Πνεύματι και αληθεία»).

Lenoir, F. (2010). *Ο Χριστός φιλόσοφος*. Μτφρ. Βαλασιδης, Αιμ. Αθήνα: Πόλις. σ. 320-326.

3. Ανάγκη ορμέμφυτη, ενστικτώδης

Η θρησκευτικότητα είναι φυσική ανάγκη του ανθρώπου - ανάγκη ορμέμφυτη, ενστικτώδης.

Ονομάζουμε φυσικές, ορμέμφυτες, ενστικτώδεις τις ανάγκες που δεν τις ελέγχει η λογική και η θέληση. Εμπεριέχονται, ως νομοτελειακές απαιτήσεις, στη λειτουργία της βιολογικής υπόστασης. ...Είναι η θρησκευτικότητα ανάλογη με την πείνα, τη δίψα, τον φόβο για την αρρώστια και την οδύνη, τον τρόπο μπροστά στον θάνατο. Γιατί; Μια πρώτη αιτιολόγηση, οπωσδήποτε σχηματική αλλά όχι αυθαίρετη, λέει: Ο άνθρωπος βλέπει να απειλούν την ύπαρξή του δυνάμεις ή παράγοντες που δεν μπορεί να ελέγξει. Οι δικές του φυσικές δυνάμεις δεν αρκούν για να αποτρέψουν την αρρώστια, την οδύνη, τον θάνατο. Καταφεύγει γι' αυτό σε επινοήματα που του προσφέρουν ελπίδα προστασίας, αυθυποβολή σιγουριάς: Λογαριάζει σαν υπερφυσικές τις αιτίες των απειλών που η δική του φύση αδυνατεί να ελέγξει, και επιπλέον τις προσωποποιεί... (Έτσι), υποθέτοντας την ύπαρξη υπερφυσικών οντοτήτων, έστω και δίχως τεκμηρίωση των νοητικών υποθέσεων, παρηγορεί ο άνθρωπος και αμβλύνει τον τρόπο που του προκαλεί η άγνοια. Αν όποιο κακό απειλεί τον άνθρωπο έχει υπερφυσική την αιτία ή την διαχείρισή του, τότε οι ίδιοι υπερφυσικοί παράγοντες που το προκαλούν ή το επιτρέπουν είναι λογικό να έχουν και τη δύναμη της αποτροπής του. Επομένως το να βρει ο άνθρωπος τρόπους εξευμενισμού και προσεταιρισμού αυτών των παραγόντων, ισοδυναμεί με δυνατότητα «ελέγχου» και «χειρισμού» των υπερφυσικών δυνάμεων. Ζητάει τη δύναμη-ικανότητα ο άνθρωπος να υποτάσσει τους υπερφυσικούς παράγοντες στη σκοπιμότητα της δικής του σωτηρίας από το κακό, της δικής του «αιώνιας» ευτυχίας.

Αυτή η δύναμη-δυνατότητα είναι το αίτημα της θρησκευτικής ανάγκης και αυτήν επαγγέλλονται οι θεσμοποιημένες θρησκείες».

Η αντιστροφή των όρων της θρησκείας

Στην πρώτη ιστορική του εμφάνιση το εκκλησιαστικό γεγονός είχε γνωρίσματα αντιστροφής των όρων της φυσικής, ορμέμφυτης θρησκευτικότητας. Εντοπίζουμε τα γνωρίσματα στα κείμενα που καταγράφουν την εμπειρία και μαρτυρία των πρώτων εκκλησιαστικών κοινοτήτων. Τα εντοπίζουμε στην οργανωτική άρθρωση και λειτουργία αυτών των κοινοτήτων, στη γλώσσα με την οποία εκφράστηκαν, στον τρόπο με τον οποίο διαχρονικά οι έμπειροι του εκκλησιαστικού γεγονότος κατανόησαν, ερμήνευσαν και συστηματοποίησαν τις αρχικές καταβολές του.

Επιλέχθηκε η λέξη εκκλησία για να δηλωθεί όχι μια καινούρια θρησκεία, αλλά ένα κοινωνικό γεγονός – ένα τρόπος σχέσεων κοινωνίας... «Εκκλησία» είναι ένα σύνολο ανθρώπων που θέλουν να συνυπάρχουν με κοινό στόχο το άθλημα να αληθεύει η ύπαρξη: να πραγματοποιούν με τη συνύπαρξή τους τον τρόπο που δεν γνωρίζει περιορισμούς φθοράς και θανάτου....

Ο Χριστός δεν μαρτυρούσε ο ίδιος για τον εαυτό του, έλεγε ότι γι' αυτόν μαρτυρούν τα έργα του (Εάν εγώ μαρτυρώ περί εμαυτού, η μαρτυρία μου ουκ έστιν αληθής ...Τα έργα α εγώ ποιώ, μαρτυρεί περί εμού: Ιωαν. 5, 31 και 36). Ονόμαζε τα έργα που μαρτυρούν γι' αυτόν σημεία: σήμαιναν τα έργα του ποιος είναι, την ταυτότητα και αλήθεια της ύπαρξής του. Δεν δήλωσε ποτέ ούτε υπαινίχθηκε ότι είναι ιδρυτής καινούριας θρησκείας. Ενσάρκωνε ο ίδιος και υποτύπωνε για τον άνθρωπο ένα καινούριο τρόπο υπάρξεως.

Ο τρόπος υπάρξεως που ενσάρκωνε ο Χριστός και στον οποίο καλούσε τους ανθρώπους, δεν είχε στοιχεία-γνωρίσματα απαιτήσεων θρησκείας: Δεν οδηγούσε σε ατομικές πεποιθήσεις, δεν προϋπόθετε αξιόμισθες ατομικές αρετές, δεν υποχρέωνε σε τήρηση Νόμου, σε συμμόρφωση με τύπους λατρείας. Σε όλα αυτά τα πεδία η διδασκαλία του Χριστού ήταν μια ανατροπή των όρων-προϋποθέσεων της θρησκείας....»

Γιανναράς, Χ. (2006). *Ενάντια στη θρησκεία*. Αθήνα: Ίκαρος, σ. 11-14 και 43-47.

4. Όταν ο Θεός πεθαίνει. Μια συζήτηση.

Μ: Αλήθεια, μιας και μιλάμε για Θεό, ας ξεκινήσουμε από το εξής: Ποια να είναι η ετυμολογία της λέξης Θεός;

Α: Η λέξη Θεός γενικά σημαίνει «κάτι», ένα ον, προσωπικό ή απρόσωπο, που δεν έχει αρχή και τέλος και του αποδίδεται η δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου. Ο Πλάτωνας στον Κρατύλο (στ.397c) παράγει το ουσιαστικό «θεός» από το ρήμα «θέω», που σημαίνει τρέχω. Ίσως αυτή η ετυμολογική προέλευση να είχε να κάνει με το ότι τα θεοποιημένα ουράνια σώματα, όπως ο ήλιος, το φεγγάρι, κινούνται στο διάστημα. Στα σανσκριτικά προέρχεται από τη ρίζα *din*, που σημαίνει λάμπω. Τα ουράνια σώματα δεν κινούνται μόνο, αλλά και λάμπουν.

Μ: Κυκλοφορούν τόσες διαφορετικές απόψεις για τον Θεό, ακόμα και για την Εκκλησία, που δεν ξέρεις ποια να πρωτοπιστέψεις.

Α: Μα η ζωή δεν κυκλοφορεί. «Δεν περνά από τους κεντρικούς δρόμους». Οι ερωτευμένοι πάνε από σοκάκια. Στην ψευδαίσθηση της ζωής ξεφυτρώνουν οι

λεωφόροι στις οποίες παρελαύνουν οι απόψεις για τη ζωή. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και με την έκπτωση της Εκκλησίας: όταν παύει να είναι προσωπική ζωή, γίνεται ζωή επιφανειακή και ρηχή, που παρελαύνει και περιφέρεται, και που εκτίθεται στις βιτρίνες και αγοράζεται σε τιμή ευκαιρίας. Τότε πληθαίνουν οι διαφορετικές απόψεις. Η κάθε άποψη μάλιστα διεκδικεί το προνόμιο να εκφράζει την Εκκλησία. Σαν να έχουμε ένα δάσος από πολλά δένδρα- είδη Εκκλησιών που το καθένα διεκδικεί να είναι το δάσος. Έτσι λοιπόν, άλλος εννοεί Εκκλησία «αυτό», άλλος «εκείνο» και άλλος «το τρίτο», και ούτω καθεξής. Η ερώτηση του Χριστού προς τους μαθητές, «Τι λένε οι άνθρωποι ότι είμαι;», φανερώνει τη μεγάλη σύγχυση γύρω από την ταυτότητά του που υπήρχε και στην εποχή του, και η οποία σύγχυση θα γυροφέρνει ζητώντας προσβάλει και την ταυτότητα της Εκκλησίας του μέχρι τη συντέλεια των αιώνων... Ο Ιούδας π.χ. ίσως ήθελε τον Χριστό ως εθνικό απελευθερωτή και δεν έκανε χώρο να πιστέψει αυτό που ήταν εν τέλει ο Χριστός. Η παρουσία όμως του Χριστού στο κρίσιμο σημείο θα αποκαλύψει την απόσταση ανάμεσα σε αυτό που νόμιζε ο Ιούδας και σε αυτό που ο Χριστός ήταν, με το να μην ικανοποιήσει την προσδοκία του. Οπότε κάτι επαληθεύεται ή όχι στις σχέσεις μας. Εμείς οι δύο, λόγω της σχέσης μας αναζητάμε «το Δεόν ή το Όν» και όχι λόγω μιας διανοητικής αποκλειστικά αγωνίας. Άλλωστε κάτι που λογικά το ξέρω δεν σημαίνει ότι το βιώνω και το ζω.

[...]

Μ: (Μπορεί να υπάρχει) σχέση με τον Χριστό, όμως χωρίς άλλον ενδιάμεσο; Τα λέω αυτά, γιατί εγώ ούτε κατηχητή είχα ποτέ, ούτε γέροντα, ούτε στην Εκκλησία της ενορίας μου πήγαινα τακτικά...

Α: Ο Χριστός πάει καιρός που «βγαίνει» πάντοτε μαζί με την Εκκλησία και η Εκκλησία μαζί με τον Χριστό! Όπου είναι το «Ένα», είναι και το «Άλλο». Για την ορθόδοξη Εκκλησία δεν υπάρχει σχέση με τον Χριστό απευθείας, χωρίς να περνά μέσα από την Εκκλησία, γιατί ο Χριστός δεν είναι ποτέ ατομικός Χριστός, αλλά ένας προσωπικός Θεός. Ο Χριστός υπάρχει σε αναφορά προς την Εκκλησία, ως Εκκλησία. Οπότε η σχέση με τον Χριστό ταυτίζεται με τη σχέση με την εκκλησιαστική κοινότητα. Συναντώντας τον Χριστό συναντάς και την Εκκλησία του, δηλαδή τους απ' αιώνος αγίους λόγους τους. Σ' αυτόν συναντάς και όλους τους λόγους υπάρξεως όλων των όντων, όπως και είναι στα έσχατα. Για τούτο η πραγματική σχέση με τον Χριστό είναι πάντοτε λατρευτική. Η λατρεία του Χριστού πραγματώνεται στη Σύναξη, που είναι η Ευχαριστία (στην Εκκλησία την Κυριακή)...

Μ: Η σχέση του πιστού με τον Χριστό οπωσδήποτε περνά μέσα από την Εκκλησία;

Α: Δεν γίνεται αλλιώς, αφού ο Χριστός μόνο με τη σχέση με την Εκκλησία υπάρχει. Η αληθινή σχέση με τον Χριστό, για την Ορθοδοξία, περνά μέσα από το κατώφλι της ευχαριστιακής-ενοριακής ζωής. Εσύ, μιλώντας για σχέση με τον Χριστό χωρίς ενδιάμεσο, μάλλον εννοείς μια πίστη ως εγκεφαλική γνώση και ατομικό διαλογισμό. Αυτό μου θυμίζει κάτι από Προτεσταντισμό και Ανατολή.

Κατσιάρας, Α. & Βαμβουνάκη, Μ. (2008). *Όταν ο Θεός πεθαίνει. Μια συζήτηση.*
Αθήνα: Αρμός, σ.34-35 και σ.150-151.

5. Ο κίνδυνος μιας ψυχαναλυτικής ματιάς

Ζεράρ: Χωρίς θρησκεία όμως πώς μπορεί κανείς να φθάσει κοντά στον Θεό;

Φρανσουάζ: Χωρίς υποδούλωση σε ένα θεσμό; Αυτό ονομάζετε θρησκεία; Όπου υπάρχει κίνηση ή δυνατότητα κίνησης, εκεί υπάρχει αγάπη. Αν υπάρχει κίνηση του

σώματος, της καρδιάς, του νου σε μια πορεία αναζήτησης, σημαίνει ότι υπάρχει ελευθερία και χώρος. Αν κινούμεθα, σημαίνει ότι πιστεύουμε στις μετακινήσεις μας όλους εκείνους που μας περιβάλλουν, που μας δίνουν δυναμικά μέσα κίνησης, είτε μας έχουν ανάγκη είτε τους έχουμε εμείς ανάγκη...Οι συναντήσεις μας οφείλονται στη διαφορά επιπέδου, η οποία δημιουργεί ένα ρεύμα. μια κίνηση αγάπης. Το ανθρώπινο ον είναι εκ φύσεως θρησκευτικό ον: επιθυμεί να συνάψει σχέση. Το βασικό στοιχείο της επικοινωνίας του είναι η αγάπη.

Δεν νομίζω ότι μπορούμε να δούμε χωριστά τον Θεό και τους άλλους. Δηλαδή δεν μπορούμε να ζήσουμε τον Θεό παρά μόνο στις σχέσεις, μόνο μέσα στην επικοινωνία: η δυναμική της επιθυμίας γεννιέται χάρη στη συνάντηση με τον πλησίον σας.

Z: Αυτή η δυναμική πάει παντού αλλά δεν οδηγεί πουθενά!

Φ: Αυτή η δυναμική της επιθυμίας είναι ο Θεός. Ο Θεός δεν είναι μια καταπληκτική τάπα που θα έφραζε τις θύρες του κόσμου μας και θα μας άφηνε να ταξιδεύουμε μέσα εκεί άσκοπα.

Ο Θεός είναι, επιτρέψτε μου τη λέξη, απορροφητήρας. Μας ρουφά προς ένα αλλού, προς Εκείνον. Για μένα δεν είναι «πουθενά».

Ντολτό, Φ. & Σεβερέν, Ζ. (2005). *Τα Ευαγγέλια και η πίστη. Ο κίνδυνος μιας ψυχαναλυτικής ματιάς*. Μτφρ. Κούκη, Ε. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», σ. 387.